

POLICY BRIEF
-doaimbidjocealkámuš 2023

BIEBMODEARVVAŠVUOHTA OVDDIDUVVO BEAKTILIT OVTTASBARGGUS

Dán Policy Brief -doaimbidjocealkámušas govviduvvo, mot biebmodearvvašvuoda ovddideapmi lea oassi buresveadjima ja dearvvašvuoda ovddideamis ja mot dat ollašuttojuvvo ovttasbarggus buresveadjinguovlluiguin ja gielddaiguin ja maddái organisašuvnnaiguin ja eará doaimbiiguin.

Biebmodearvvašvuoda ovddideami váikkuhahttivuohta buoriduvvo čuovvovaš doaimbajiiguin:

- A.** Doaimma buot ahkodagaide ja álbmotsiide, erenomáš doarjaga dárbbášeaddji olbmot leat vuhtiiváldon.
- B.** Doaimma ráhkadusain ja geavadiin lea sohppojuvvon. Doaimma plánemis buresveadjinguovlluin geavahuvvo eallindáhpebagadallama dárkkistanlistu.
- C.** Biebmodearvvašvuoda ovddideamis geavahuvvojit duodaštuvvon metodat ja doaimmamállat ja fállujuvvon mállásiid biebmokvalitehta vuodđuduvvá ávžžuhusaide.
- D.** Biebmodearvvašvuoda ovddidanbargu dorjojuvvo plánavuloš gulahallamiin ja jeavddalaš dievasmahttinskuvlejumiin.
- E.** Biebmodearvvašvuoda ovddideapmi duodaštuvvo ja váikkuhahttivuohta čuvvojuvvo ja árvoštallojuvvo oktasaččat sohppojuvvon vugiin jeavddalaččat.

Dálá sode-ráhkadusat ja ovdáneaddji funktionála ovttasbargu (yhdyspintatyö) fálet erenomáš vejolašvuoda darvánit guovllu ássiid biebmodearvvašvuoda ovddideapmái iešguđet ahkodagain ja álbmotsiin oassin viiddes buresveadjima ja dearvvašvuoda ovddideamis.

Biebmoválljejuumiin lea stuorra mearkašupmi dearvvašvuođa ja buresveadjima dorvvasteamis, álbmotdávddaid eastadeamis, ekologalaš, ekonomalaš ja sosiála bistevašvuođa ovddideamis ja dálkkádatrievdama goahcamis ja dasa vuogáiduvvamis. Borramuššii laktáseaddji riskafáktorat čilgejit Suomas sullii 18 % jápmimiin. Erenomážit buoidivuohta lasiha dávdanoadi ja dearvvašvuođafuolahusa goasttádusaid lassáneami. Biebmodili vejolašvuođat dávddaid eastadeamis, divššus ja veajuiduhttimis laktásit erenomážit buoidivuhtii, váibmo- ja varrasuotnabuohcuvuođaide, tiippa 2 diabetesii, dákte- ja deahkkeváttuide, šlundivuhtii, mánggaide borasdávdahámiide, muitobuohcuvuođaide ja njálmmi dearvvašvuhtii. Boarásmuvvami ja buohcuvuođaide laktáseaddji váilevaš biebmodiliriskka eastadeapmi, árra dovdán ja biebmodikšu leat goasttádusaid dáfus váikkuhahtti doaimmat ja dikšu.

Biebmodillái ja birrasii váikkuheadji čovdosiid lea dehálaš hábmet ovttasbarggus iešguđet hálddahussurggiiguin. Dearvvašvuođa ja ekologalaš suvdilisvuođa ovddideaddji borran dorjojuvvo ja dahkkojuvvo vejolažžan olbmuid árgabeaivvis. Biebmodearvvašvuođa ovddideami doaibmabijut hábmejit maiddái areála eallinfámu viidát ja váikkuhit guhkás boahttevuhhtii.

Diehtokássa

[Biebmodearvvašvuođa ovddideapmi](#) lea buresveadjima ja dearvvašvuođa ovddideapmi borramuša vugiiguin iešguđet ahkodagain ja álbmotosiin. Biebmodearvvašvuođa ovddideami bokte figgat dorvvastit mánáid dearvvaš šaddama ja čálgama, buoridit bargoahkásaččaid bargo- ja doaibmanávccaid, doarjut eallilan olbmuid doaibmannávccaid ja ruovttus birgema, lasihit dearvvašvuođa ja buresveadjima ja geahpedit álbmotosiid gaskasaš erohusaid dearvvašvuođas.

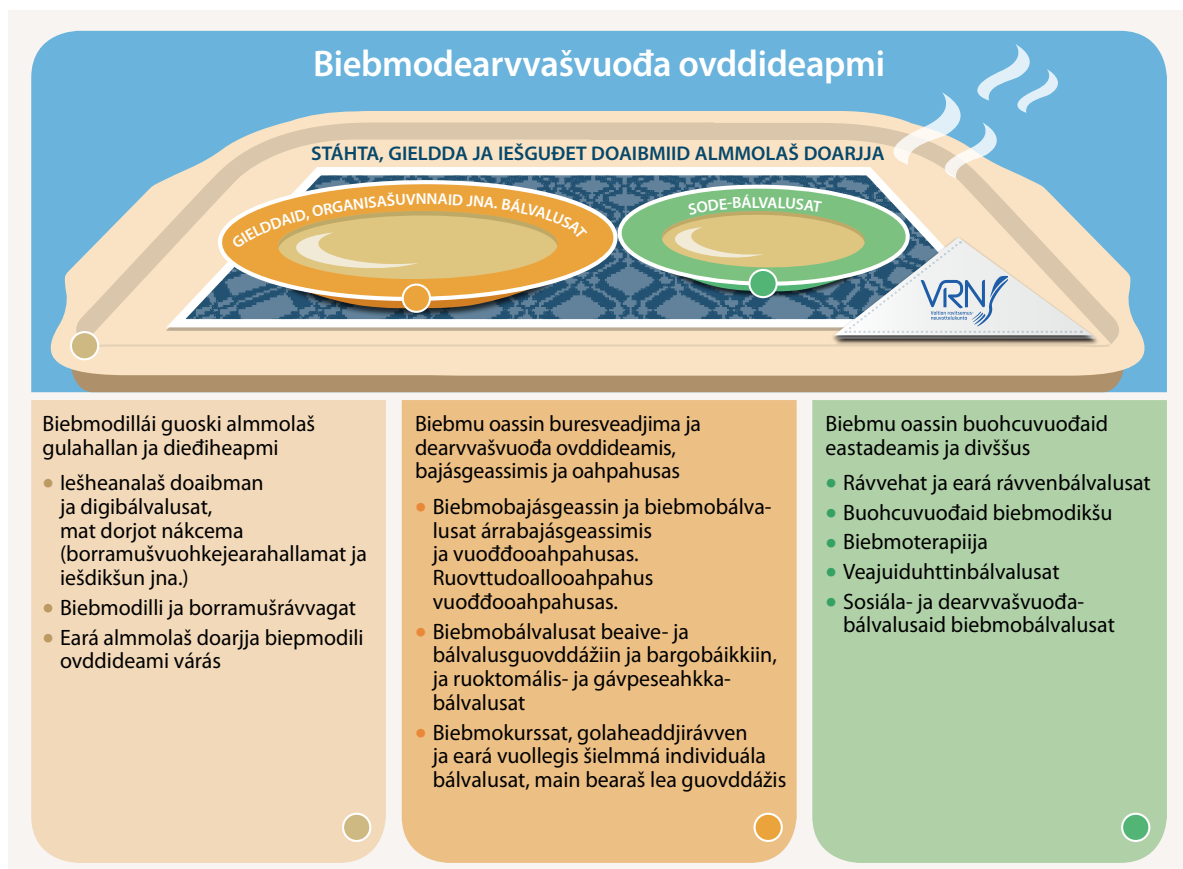
[Funktionála ovttasbargu buresveadjima ja dearvvašvuođa ovddideamis](#): Funktionála ovttasbarggus gávdnojit guovtti dahje mángga organisašuvnna doaimmalaš ráját ja ovttasbarggu sajit, main doibmet ee. buresveadjinguovllut, gielddat, bálvalusbuvttadeaddjit, iešguđet doaibmasuorggit ja organisašuvnnat. Funktionála ovttasbarggu čađa johtet iešguđet lágideaddjiid áššehasat bálvalusas nubbái. Funktionála ovttasbargguin sáhttet maid fállat vuollegis šielmmá bálvalusaid, mat čohkkejit iešguđet bálvalusbuvttadeaddjiid oktii. Funktionála ovttasbarggu hámis sáhttá hukset dikšo- ja bálvalusbálgáid, degomat biebmoveajuiduhttima bálgá buohcceviesus rabasdivššu čuovvoleapmái ja gieldda dahje organisašuvnna lihkananjovkui, mas oažžu doarjaga biebmodillái ja lihcadeapmái.

BIEBMODEARVVAŠVUOĐA OVDDIDEAPMI LEA OASSI BURESVEADJIMIS JA DEARVVAŠVUOĐAS

Buresveadjima ja dearvvašvuođa ovddideapmi lea buresveadjinguovlluid, gielddaid ja eará doaibmiid oktasaš bargu. Buresveadjinguovllut vástidit sode-bálvalusaid lágideamis ja daid biebmodearvvašvuođa ovddideamis, masa gullet eastadeaddji doaimmat, eallindáhpebagadallan ja buohcuvuođaide biebmodilledikšu ja borramušbagadallan ja biebmobálvalusat.

Gielddat vástidit ovdamearkka dihtii árrabajásgeassimis ja vuodđooahpahas (dása gullet maiddá biebmobálvalusat, borramušbajásgeassin ja ruovttudoallooahpahas), lihkan- ja kulturbálvalusain, barggolašvuodábálvalusain, sisafárrejeaddjiid servodahttimis ja antisipatiiva ássanbálvalusain. Dat berrešedje sisttisoallat doaimmaid, mat bajásdollet, ovddidit ja dahket vejolažžan biebmodearvvašvuoda.

Funktionála ovttasbargu ollašuohttojuvvo buresveadjinguovllus ja gielddain ovttas organisašuvnnain ja eará doaimbiiguin, dego servošiiguin, mat leat ávkkálaččat oppalaš dásis, friija čuvgehusbargguin (ee. ollesolbmuidskuvllat) ja suorggi fitnodagaiguin ja ealáhussurggiin. Erenomážit mánggat álbmotdearvvašvuoda-, pasieanta- ja biebmosuorggi organisašuvnnat buvttadit biebmodillái laktáseaddji rávven- ja skuvlenbálvalusaid. Organisašuvnnat sáhttet doaimmat maiddá sosiála- ja dearvvašvuodafulahusa bálvalusbuvttadeaddjin, oppalaš dási ávkkálaš doaimmin dahje goabbáge, ee. veajuiduhttin-, veardásašdoarjja-, materiála- ja vásáhusáššedovdibálvalusain. Bálvalusaiguin ollislaš ávkkástallan eaktuda, ahte biebmodearvvašvuoda ovddideaddji bálvalusat leat čohkkejuvnon oktii ja daid birra dieđihit ovdamearkka dihtii neahttasiidduid bálvalusbreahtain. Biebmodearvvašvuoda ovddideami ráhkadusat, doaimmit, funktionála ovttasbarggut, bálvalusat ja doaimmaovdamearkkat govviduvvojit ollisvuhtan breahttagovvosis (Govus 1).

Govus 1. Biebmodearvvašvuoda ovddideapmi, funktionála ovttasbarggut ja bálvalusovdamearkkat

Doaibmabijut

A Biebmodearvvašvuoda ovddideapmi čujuhuvvo buot ahkodagaide ja álbmotsiide ja erenomáš doarjaga dárbbasáddji olbmot leat vuhtiiváldojuvvon

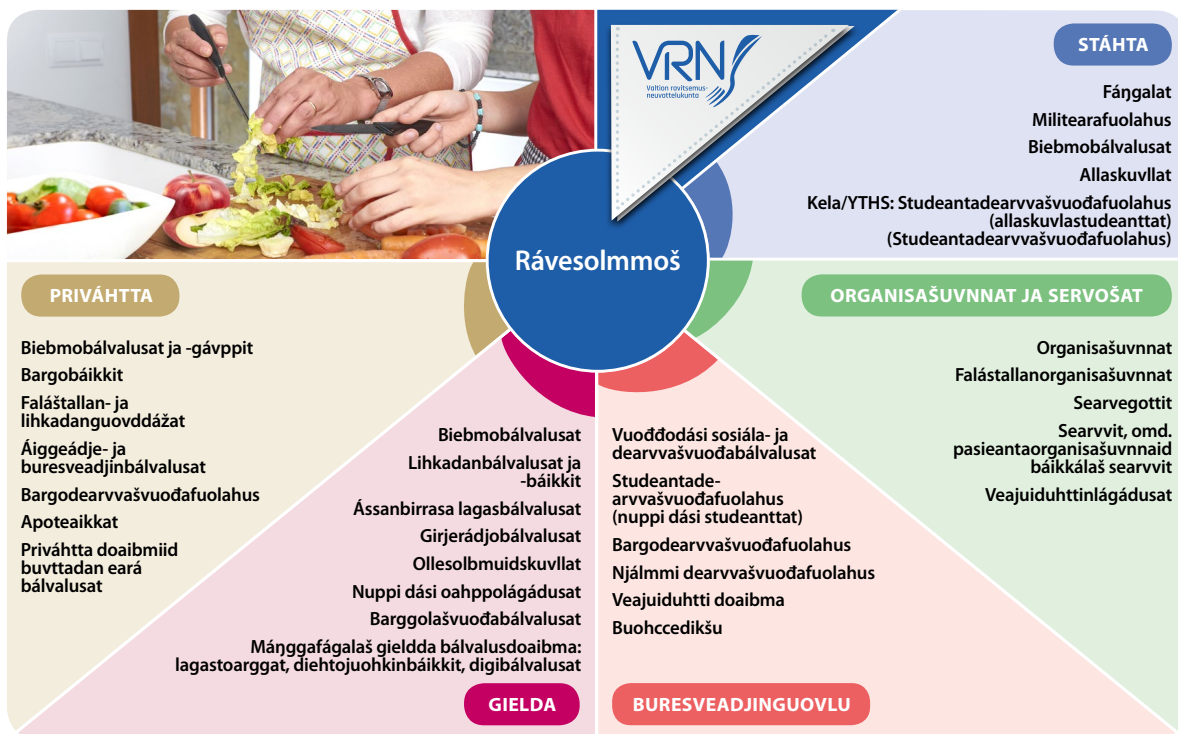
Buresveadjinguovllut ovttasbarggus gielddaiguin, galget fuolahit, ahte biebmodearvvašvuoda ovddideapmi čujuhuvvo [buot ahkásaš ássiide](#), ja čuohtá dásseárvosaččat ja rivttesáigásaččat ja juvssahahtti láhkai maiddái daid [joavkkuide, mat dárbbasit erenomáš doarjaga](#). Ovdamearkka dihtii biebmodálvalusaid plánemis galgá fuolahit, ahte bálvalusat leat fállun lagasguovllu eallilan olbmuide dahje bargoeallima ja skuvlejumi olggobeale olbmuide ja olbmuide, geat dárbbasit erenomáš doarjaga. Biebmodearvvašvuoda ovddideapmi berre leat mearkkašahhti oassi buresveadjima ja dearvvašvuoda ovddideamis, eallindáhpebagadallamis ja buohcuvuodaide eastadeamis, divššus ja veajuiduhttimis.

Gieldadoaibmit, organisašuvnnat ja priváhtta sektor sáhttet ovddidit gieldda ássiid biebmodearvvašvuoda oassin iežaset vuodđobarggus. Dat sáhttet arvosmahttit áššehasaideaset biebmodábiide, mat ovddidit dearvvašvuoda, ja nannet áššehasa máhtu sealluhit buorre välllejumiid ja ođđa välllejumiid oahppamis. Jus dihttojit fuolat, lea dehálaš, ahte doaibmiin leat dieđut, gosa áššehas láidestuvvo. Dasa lassin lea dehálaš, ahte áššehasain lea almmolaččat diehtu, gos gávdnojit luohtehahtti dieđut biebmodillái ja biebmodearvvašvuhtii laktásáddji bálvalusaid birra.

Dearvvašvuoda fuolahusas ferte sihkkarastit, ahte guđege pasieanta oazžu iežas dillái heivehuvvon [biebmodilidivššu ja -bagadallama](#), mat vuodđuduvvet duodaštuvvon dutkamušaide buorre dikšogeavadiidda. Navdojuvvo, ahte dearvvašvuoda fuolahusa ámmátolbmot hálddašit dearvvašvuoda ovddideaddji borramušvuogi ja váilevaš biebmodili eastadeami prinsihpaide, ja nákkejit ságastallat dáid birra áššehasaiguin buori vuoiŋgas. Gáibideaddji dási biebmodili bagadallamis ja biebmoterapiijas vástidit [lágalaš biebmanterapevtat](#).

lešguđet oassebeliid rollain, máhttogáibádusain, ovttasbarggus ja bargojuohkimis galgá soahpat, vai bálvalusat ollašuvvet rivttesáigásaččat ja eastademiin fuonit sajádahkii báhcimiid ja badjálás barggu. Gokčevaš biebmodearvvašvuoda ovddideami máhttu, čujuhuvvon skuvlejupmi, áigeguovdilis diehtodoarjja ja kvalitehta čuovvun buoridit návccaid vástidit áššehasaid biebmodearvvašvuoda dárbbuide. Lea dehálaš hábmet doaibmamálliid, mat rasttildit organisašuvnnaid rájaid funkcionála ovttasbargobálvalusain, ja sihkkarastit oktasaš diehto-máhttovuodu ja gokčevaš biebmodili áššedovdidoarjja. Buresveadjinguovlluid biebmodearvvašvuoda ovddidanbarggu koordineremii dárbbasuvvo borramušterapevta dahje -áššedovdi, guhte dahká dearvvašvuoda ovddidanbarggu.

Govvosis 2 leat govviduvvon doaibmit, mat ovddidit studeanttaid ja bargoahkásaččaid biebmodearvvašvuoda, ja mat sáhttet doarjut nuorra rávesolbmuid ja bargoahkásaččaid sin árgabeaivvis. Dát govus ja sullasaš dieđut mánáin/nuorain ja mánábearrašiin ja eallilan olbmuiin leat govviduvvon [VRN neahttasiidduin](#).

Govus 2. Ollesolbmuid (maidái studeanttaid) biebmodearvvašvuoda ovddideami guovddáš doaibmit

B Biebmodearvvašvuoda ovddideami ráhkadusain ja doaimbajijuin lea sohpojuvvon

Biebmodearvvašvuoda ovddideapmái guoski árvvoštallamat ja mearrádusat dahkkojuvvojit sihke gielddain ja buresveadjinguovlluin iešguđet mearrádusbarganorgánain. Válmmaštallamis fertte váldit vuhtii mánggaid lágaid, mearrádusáššegirjjiid ja buresveadjima ja dearvvašvuoda ovddideami ja biebmodili ávžžuhusaid. Biebmodillái guoski mearrádusbargama doarjjan gielddaid ja buresveadjinguovlluid várás lea buvttaduvvon [Biebmodearvvašvuoda ovddideapmi oassin jođihanvuogádagas ja mearrádusbargamis gielddain -materiála](#).

Ássiid buorre biebmodili ovddideapmi, dasa laktáseaddji mihttomeriid ja doaimbajijuid, sihke čuovvoleami ja árvvoštallandieđuid, lea dehálaš govvidit oassin [gielddaid ja buresveadjinguovlluid buresveadjinplánas ja -muitalusas](#). [Biebmoplána](#) sáhtta leat oassi buresveadjinplánas dahje lea laktojuvvon mielddusin sierra áššebábirin. Biebmodearvvašvuoda ovddideapmái laktáseaddji áššit gieđahallojuvvojit gielddain ja buresveadjinguovlluin ee. mánggafágalaš buresveadjinjoavkkuin. Sihke joavkkuid doaimmii, buresveadjinplána ja -muitalusa ráhkadeapmái berrešedje searvat maid biebmodili áššedovdit, dego lágalaš biebmoterapevttat, -áššedovdit ja biebmobálvalusa ovddasteaddjit. Das lassín muhtin buresveadjinguovlluin ja gielddain doaimmá biebmodili temájoavku dahjege iešguđet ahkodagaid biebmodearvvašvuoda ovddideami bargojoavkkut (mánát, skuvllahasat, eallilan olbmot).

Eallindáhpebagadallama dárkkistanlistu doarju biebmodearvvašvuoda plánema buresveadjinguovlluin

[Eallindáhpebagadallama dárkkistanlistu](#) lea erenomáš veahkki biebmodearvvašvuoda ovddideami doaimmaid plánemis. Dat doaibmá bargoneavvun ovdamearkka dihtii biebmodili temájoavkkus. Listui leat čohkkejuvvon eallindáhpebagadallama geahččanguovllus guovddáš áššit, mat galggašedje ollašuvvat buresveadjinguovlluid doaimmain. Listu konkretisere eallindáhpebagadallama lágideapmái gullelaš bargguid ja mot eallindáhpebagadallama sisdoallu (lihkadeapmi, biebmodilli, oadđindearvvašvuolta, gárrenávnasmeahtunvuolta ja sorjavašvuodat, ja kulturburesveadjin) ollašuvvá.

C Biebmodearvvašvuoda ovddideamis geavahit duodášuvvon metodaidda ja doaibmamálliid ja maiddá fállojuvvon mállásiid biebmokvalitehta vuodđuduvvá ávžžuhusaide

Biebmodearvvašvuoda ovddideapmi vuodđuduvvá VRN álbmogii ja dan iešguđet ahkodagaide ja ulbmiljoavkkuide čujuhuvvon [biebmo- ja borramušávžžuhusaide](#). Ávžžuhusat vuodđuduvvet davviriikalaš biebmovávžžuhusaide ([NNR2023](#)), maid duogážis leat nana dieđalaš dutkanbohtosat.

Bálvalusfáluráđđi lea addán ávžžuhusa fáktoriin, mat dorjot eallindáhpenuppástusa eallindáhpebagadallama ja iešdivššu doarjaga metodaidda eahpedearvvašlaš biebmodili ja vátna lihkadeami dagahan buohccánriskka geahpedeami várás ([Palko ávžžuhus STM 2020](#)). Ávžžuhus gáibida, ahte almmolaš dearvvašvuoda fuolahusas gávdnojit effektiivvalaš eallindáhpebagadallama ja iešdivššu doarjaga metodaidda. Dasa lassin ávžžuhusas gávnnavuvvo, ahte “eallindáhpebagadallamis ja dearvvašvuoda ovddideamis dearvvašvuoda fuolahusa olis dehálaš rolla lea maiddá eará almmolaš doaibmiin, dego gielddaid lihkadandoaimmas dahje lágiduvvon boradeamis ovdamearkka dihtii skuvllain ja bargobáikkiin”.

THL ollašuhtá olles áigge [HYTE-doaibmamálliid árvvoštallama](#) ja almmustahtá neahttasiidduinis [árvvoštallojuvvon doaibmamálliid](#) ja mot dat leat duodášuvvon, mot dat váikkuhit ja mot dat heivejit atnui. Biebmodearvvašvuoda ovddideapmái laktáseaddji árvvoštallojuvvon doaibmamáallet leat ee. [StopDia somálaálbmogii čujuhuvvon pilohtta](#), [Fiilis \(Feel4Diabetes\)](#), [Finger-eallindáhpeprográmma](#), [TYKES eallindáhpehárjehus](#), [Lusttolaš skuvla](#) ja [Árgabeaivvi sárgárat](#).

VRN neahttasiidduin ovdanbuktojuvvot [njeallje iešguđet lágan biebmodearvvašvuhtii laktáseaddji bálvalusráiddu iešguđet ulbmiljoavkkuide](#). Dasa lassin neahttasiidduin ovdanbuktojuvvot badjel 30 iešguđetlágan [doaibmamálla/bálvalanráiddu](#), mat sisttisdoallet biebmodearvvašvuoda ovddideami doaibmajuid oassin eallindáhpebagadallamis. Doaibmamálliid atnuváldimis berre árvvoštallat málla heivvolašvuoda iežas organisašuvvna/ guovllu doaimmaide.

Árrabajásgeassima ja oahppolágádusaid borramušfálu bagadallet [ulbmiljoavkkuid biebmovážžuhusain](#). Borramušbálvalusat, mat skáhppojuvvojit sosiála- ja dearvvašvuodábálvalusaide, doaibma ferte vuodđuduvvat [biebmodikšovážžuhussii](#) ja [eallilan olbmuid biebmovážžuhussii](#).

Dasa lassin fálojuvvon mállásat galget doarjut buohcuvuođaid biebmovidivššu ja veajuiduhttinproseassaid. [Sosiálabálvalusain](#), degomat ruokto-, ássan- ja lágádusbálvalusain, fállanvuloš mállásiin juksojuvvojit maidái erenomáš doarjaga dárbbaseaddji ja biebmodili riskajoavkkuid olbmot, ja dakko bokte sáhttit gáržžidit álbmoga sosioekonomalaš erohusaid biebmohárjánumiin ja dearvvašvuodas.

[Stáhtaráđi prinsihppamearráduš](#) linnje, ahte almmolaš borramušgálvo- ja biebmobálvalusháhkamušaid oktavuodas galgá váldit vuhtii biebmokvalitehta VRN borramušvážžuhusaid mielde. Biebmobálvalusaid ollašuhttimis fálojuvvon mállis ja dan oasis galget deavdit guđege áššehasulbmiljoavkku borramušvážžuhusaid gáibádusaid. Ávžžuhusaid čuovvun girjejuvvo biebmobálvalussoahpamušaide.

Biebmobálvalusaid ordnemii, skáhppomii ja gilvalahttimii oažžu doarjaga [vásttolaš biebmobálvalusaid háhkanrávagirjjázis](#) (EMM 2021). Dat sisttisdoallá rávvagiid oktan doaibman- ja áššegirjeovdamearkkaiguin ja maidái gielddaid ja sosiála- ja dearvvašvuodábálvalusaid biebmobálvalusaide.

D Biebmodearvvašvuoda ovddideapmi nannejuvvo plánejuvvon gulahallama ja dievasmahtti skuvlejumi bokte

Buresveadjinguovlui sáhttet ráhkadit biebmodearvvašvuoda gulahallanplána ovdamearkka dihtii jahketiimma hámis. Fámolaš biebmodieđiheapmi lea plánavuloš, jeavddalaš ja iešguđet ulbmiljoavkkuid dárbbuide ja vuostáiváldinnávccaide heivehuvvon girjás gulahallan. Vuorrováikkuhusdiliin gulahallama doarjjan sáhtta geavahit maid biebmogovaid ja alba borramuša. Biebmobálvalusain návddašuvvon borramuš doaibmá konkrehtalaš ovdamearkan mállásis, mii ovddida dearvvašvuoda. Borramušáššedovdit geavahuvvojit gulahallama plánemis ja ollašuhttimis ovtta gulahallama ovddasvástideaddjiiguin.

Buresveadjinguovllus ja gielddain lea buorre buvttadit báikkálaš bálvalanbrehta, masa čohkkejuvvojit biebmodearvvašvuoda ovddideapmái laktáseaddji indiviida-, joavko- ja servoša rávven-, dikšobagadallan- ja biebmobálvalusat ja maidái boradeapmái laktáseaddji doarjjabálvalusat. Bálvalusbrehta almmustahttojuvvo nehtas ja neahhtačujuhusas dieđihuvvo viidát sihke ássiide ahte bálvalanbagadallama ámmátolbmuide.

Biebmodearvvašvuhtii laktáseaddji kommunikašuvdna galgá vuodđuduvvat našuvnnalaš [biebmaja borramušvážžuhusaide](#) ja luotehahtti dutkojuvvon dihtui. Olbmot leat beroštuvvan maidái biebmodili vásáhusain. Vásáhusaide lea dehálaš addit saji: erenomážit eallindáhpebagadallamis ja vuorrováikkuhusjoavkodilis vásáhusain, dovdduin, bohciideaddji jurdagiin ja daid reflektelemiin lea guovddáš mearkkašupmi, go figgat nuppástuhttit biebmoláhttema.

Biebmobagadallama nannen gáibida ámmátolbmuid báikkálaš dievasmahttinskuvlejumi

Ámmátolbmuid diehto-dáiddu ja máhtu biebmodearvvašvuoda ovddideami ollisvuodas, mihttomeriin, metodain, doaibmavugiin ja iešguđet ahke- ja álbmotjoavkkuid eallindáhpebagadallamis galgá nannet dievasmahttinskuvlejumiin. Sode-bargoveaga ámmátlaš vuodđooahpuin leat dávjá dušše oppalašdiehtodásis oahpahas biebmodilis ja oahpásmuvvan borramušávžžhusaide. Skuvlenduogážat leat iešguđetláganat. Funktionála ovttasbargobálvalusaid soahpama oktavuodas ferte maid fuolahit gealbogáibádusaid čielggadeamis, daid ollašuvvamis ja bargoveaga máhtu sihkarastimis dievasmahttinskuvlejumi bokte.

Biebmodearvvašvuoda ovddideapmái dárbbášuvvo báikkálaš dievasmahttinskuvlejupmeplána, mas veahkkin sáhttet leat ovdamearkka dihtii sihke guovllu ámmátoahppolágadus ja allaskuvla, ja borramušáššedovdi. Plána várás ferte čielggadit, makkár biebmodillái laktáseaddji skuvlejumi bargoveahka lea juo ožžon, ja makkár áššiin ja bargguin máhtus lea buoridanmunni. Skuvlenplánaid lea buorre ráhkadit iešguđet ámmátjoavkkuide, muhto eallindáhpebagadallama ja biebmodivššu ollašuhhtima mánggafágalašvuhta, bálvalanráiddut ja funktionála ovttasbargu gáibidit, ahte ainjuo oassi skuvlejumiin fállujuvvojit ovttas mánggafágalaš joavkkuide. Skuvlejupmi ferte lasihit maiddái dáidduid iešguđet ámmátjoavkkuid ovttasbargui ja bargojuhkui.

E Biebmodearvvašvuoda ovddideapmi duodaštuvvo ja dan váikkuhahttivuohta čuvvojuvvo ja árvvoštallojuvvo oktasaččat sohppojuvvon vugiin jeavddalaččat

Biebmodearvvašvuoda ovddideami plánemis lea dehálaš, ahte dovda iežas doaimmaid dálá dili ja doaibmabirrasa. Biebmodearvvašvuoda ovddideapmi árvvoštallojuvvo iešguđet álbmotosiid biebmodearvvašvuodadieđu lassin maiddái biebmobirrasa geahččanguovllus: mii dahká vejolažžan dahje eastada buorre biebmodili ollašuvvama. Makkár doaibmabijut dárbbášuvvojit ja leatgo válljejuvvon doaibmabijut fámolaččat? Erenomáš dehálaš lea figgat gullat ássiid ja searvadit sin. Doaimmalaš ovdamearkkat, main borramušáššiid sáhtta gieđahallat leat ee. searvevuodabeavddit, ásse-/áššehasráđit ja čanusjoavkoovttasbargu organisašuvnnaiguin ja goalmát sektora doaibmiiguin.

Buresveadjinguovllu ássiid biebmodearvvašvuoda ovddideami duodašteapmi ja váikkuhahttivuođa árvvoštallan eaktudit oktasaččat sohppojuvvon doaibmavugiid ja buriid čuovvunvuogadagaid. Biebmodearvvašvuhtii laktáseaddji mearrádušat ja sohppojuvvon doaibmabijut dokumenterejuvvojit ja daid ollašuhhtin raporterejuvvo jeavddalaččat areála buresveadjinmuitalusas dahje dan mildosis biebmodearvvašvuoda ovddideami raporttas. Čuovvuma galgá čujuhit maiddái dasa, man ollislaččat biebmorávvagat ollašuhhttojuvvojit ja man fámolaš metodat ja doaibmamálet geavahuvvojit.

Biebmodearvvašvuoda ovddideapmi čuvvojuvvo ja árvvoštallojuvvo iešárvvoštallanbargoneavvuid, doaibmabijuid ollašuvvandieđuid ja álbmotlaš čielggademiid ja registardieđuid bokte. Guovddážiis lea, ahte eallindáhpebagadallan ja biebmodikšu čállojuvvojit oktilaččat, vai dieđuiin sáhtta ávkástallat iežas doaimma ovddideamis areála ja álbmotlaš veardádallan- ja statistihkkadiehtun. Váikkuhahttivuođa árvvoštallan gáibida, ahte bohtosiid ja váikkuhusaid lassin gehččojuvvojit maiddái návccaid bidjamat biebmodearvvašvuoda ovddideapmái (Govus 3).

Biebmodearvvašvuoda ovddeami duođašteampi ja váikkuhahttivuohta

NÁVCCAT (RESURSSAT)	BOHTOSAT (MII RESURSSAIGUIN DAHKKOJUUVVO)	VÁIKKUHUS (KONKREHTA NUPPÁSTUS)	VÁIKKUHAHTTIVUOHTA (ÁVKI DEARVVAŠVUODA/ SERVODAGA DÁFUS)
<p>Eallindáhpebagadallamii (maiddá biebmodili) laktaseaddji bálvalusaid organiseren</p> <p>Biebmoáššedovdiid rekryteren</p> <p>Biebmodili dievasmahttinskuvlejupmi mánggafágalaš barggu doarjjan</p> <p>Konsulteren ja fierpmádagaidd huksen mánggaiguin doaibmiiguin funktonála ovttasbarggus</p> <p>Biebmodearvvašvuoda čuovvunvuogádat</p>	<p>Biebmorávvea ja -bagadallama oazžun iešguđet ulbmiljoavkkuin</p> <p>Biebmorávvea ja -bagadallama systemáhtalaš girjen ja govvideapmi pasieantadiehtovuogádagaide</p> <p>Gulahallan, mii doarju biebmodearvvašvuoda dilis</p> <p>Diehtu biebmodearvvašvuoda dilis</p>	<p>Ássiid/pasieantaid dieđut, máhttu ja birgema dovdu buorránit</p> <p>Biebmodábit nuppástuvvet buoret guvlui</p> <p>Vásihuvvon dearvvašvuoha buorrána</p> <p>Diehtu gieldda/guovllu biebmodearvvašvuoda dilis buorrána</p>	<p>Biebmodilái laktaseaddji buohcuvuođat/váttisvuodát geahppánit</p> <p>Álbmoga doaibmanávccat ja eallinkvalitehta buorránit</p> <p>Biebmodili sierraárvvosašvuoha geahppána</p> <p>Goasttádusváikkuhusat (ožžojuvvon ávki návccaid bidjama ektui)</p>
			
<p>Govus 3. Biebmodearvvašvuoda ovddeami duođašteampi ja váikkuhahttivuohta (ovdamearka)</p>			

Čuovvunbargoneavvut ja raportereren

VRN ja Gieldalihttu leat almmustahttán ovttas gielddaide ja areála buresveadjima ja dearvvašvuoda ovddeami doaibmiide sihke ássiid ja áššehasaid [buorre biebmodili ovddeapmái doarjamateriála](#). Doarjamateriála sistisdoallá ee. biebmodili dárkkistanlistuid, mat leat oaivilduvvon geavahuvvot [gielddain](#) ja [sode-bálvalusain](#) buorre biebmodili doarjumii mihttomeriid ásaheamis, mearrádusbargamis ja ollašuttima čuovvumis. Dárkkistanlistu heive veahkkeneavvun sihke buresveadjima ja dearvvašvuoda ovddeami ja biebmodili temájoavkkuide ja maiddá mearrádusbargiide ja virgeolbmuide, geain lea ovddasvástádus doaimmas. Dárkkistanlistut heivejit čuovvumii ja dan bohtosat sáhttá raporteret buresveadjinmuitalusas.

Árrabajásgeassima ja vuodđoskuvllaid boradeami ja biebmobajásgeassima dálá dili árvvoštallamii lea buvttaduvvon [Dálá dili](#) -bargoneavvu, mii buktá oidnosii árrabajásgeassima ja vuodđoskuvllaid biebmodearvvašvuoda ovddeami doaibmabijuid. Árvvoštallan dahkkojuvvo ovttasbarggus bajásgeassin-, oahpahuš- ja biebmobálvalusbargoveagain. Bohtosiid sáhttá geahččat indiividásiis ja veardidit dieđuid [gieldda- ja buresveadjinguovvluid dili dieđuide](#). Dálá dili árvvoštallama sáhttá girjet buresveadjinplánii biebmodearvvašvuoda ovddeami mihttárin ja dan bohtosiid sáhttá raporteret buresveadjinmuitalusas.

Biebmodearvvašvuoda ovddeami duođašteampi ja váikkuhahttivuohta leat govviduvvon govvois 3 ja [Biebmu buktá buresveadjima -neahtasiiddus](#). Buot VRN [ulbmiljoavkkuid biebmo- ja borramušávžžuhusaide](#) leat čohkkejuvvon rávvagat ja indikáhtorat indiivida- ja gieldda dási boradeami, biebmobajásgeassima, biebmobagadallama ja -divššu ollašuttima čuovvumii ja váikkuhahttivuođa árvvoštallamii.

LASSEDIEHTU BIEBMODEARVVAŠVUOĐA OVDDIDEAMI

Stáhta biebmoráđđádallangoddi nammadii čakčat 2021 bargojoavkku, man ulbmilin lei biebmodillái laktáseaddji funkcionála ovttasbarggu oasil doarjut gielddaid ja buresveadjinguovlluid ođđa sode-ráhkadusain ([VRN bargogohčus](#)). Barggu bohtosat leat almmustahttojuvvon [VRN neahttasiidduin](#). Bargojoavku lea vástidan dán Policy Brief ráhkadeamis.

Bargojoavku lea dahkan lagas ovttasbarggu Álbmotdearvvašvuođa ráđđádallangotti Ráhkadusat ja metodat -juhkosiin searvamiin ee. [Eallindáhpebagadallama dárkkistanlisttu](#) ráhkadeapmái biebmosisdoaluid oasil. Bargojoavkku barggu leat joatkán Álbmotdearvvašvuođa ráđđádallangotti [Lihkadeami ja biebmodili ovddideapmi ođđa sode-ráhkadusain ja daid funkcionála ovttasbargguin](#) -juhkosis.

Biebmodearvvašvuođa ovddideapmi -neahttasiiddu: <https://www.ruokavirasto.fi/elintarvikkeet/terveytta-edistava-ruokavalio/ravitsemuksella-hyvinvointia/ravitsemusterveyden-edistaminen/>

Bargojoavku:

Aittola Kirsikka¹, Alanne Soili², Anttila Jaakko³, Jyväkorpí Satu⁴, Järvi Leea⁵, Koivumäki Terhi⁶, Kola-Torvinen Pia⁷ (28.2.2022 rádjái), Lyytikäinen Arja (bargojoavkku čálii)⁴, Manninen Marjaana^{4,7}, Niemi Anu⁸, Peränen Nina⁹, Pölonen Auli¹⁰, Raulio Susanna⁸, Ridanpää Soile¹¹, Sarlio Sirpa (bargojoavkku ságojodiheddji)^{4,11}, Soljanlahti Maija¹² (30.11.2022 rádjái), Suojanen Laura¹³, Tenkula Tarja¹⁴, Tilles-Tirkkonen Tanja¹⁵ ja Valve Raisa¹⁶.

- 1 Nuorta-Suoma universitehta, RTY
- 2 Lulli-Nuortabađaeatnama buohccedikšunbire (1.1.2023 rájes Lulli-Nuortabađaeatnama buresveadjinguovlu)
- 3 Jávri-Nuortabađaeatnama vuodđodorvu (1.1.2023 rájes Lulli-Nuortabađaeatnama buresveadjinguovlu)
- 4 Stáhta borramušráđđádallangoddi
- 5 Davvi-Nuortabađaeatnama buohccedikšunbire (1.1.2023 rájes Davvi-Nuortabađaeatnama buresveadjinguovlu)
- 6 Sydänliitto (Váibmolihhtu)
- 7 Oahpahusráđdehus
- 8 Dearvvašvuođa ja buresveadjima lágádus
- 9 Gaska-Suoma buohccedikšunbire (1.1.2023 rájes Gaska-Suoma buresveadjinguovlu)
- 10 Pirkanmaa buohccedikšunbire (1.1.2023 rájes Pirkanmaa buresveadjinguovlu)
- 11 Sosiála- ja dearvvašvuodaministeriija
- 12 Marttaliitto
- 13 HUS
- 14 Kuntaliitto (1.1.2023 rájes Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy) (Gieldalihhtu)
- 15 Kuopio gávpot
- 16 Päijät-Sote (1.1.2023 rájes Päijät-Häme buresveadjinguovlu)

